

Інтэрактыўная гульня “Мова родная – мова модная”

А. Л. Ленец,
выкладчык беларускай мовы і літаратуры
першай катэгорыі
Ваўкавыскага дзяржаўнага аграрнага каледжа

У наш час асабліваю актуальнасць набывае праблема далучэння падлеткаў да нацыянальнай культуры, да роднай мовы, востра адчуваецца неабходнасць адраджэння духоўнасці. Моладзь мае патрэбу ў маральных арыенцірах, узгадаваных на роднай глебе.

Мова – сродак зносін, нацыянальнай ідэнтыфікацыі, сацыялізацыі і далучэння асобы да агульнагістарычных і нацыянальных культурных каштоўнасцей. Таму важна вучыць падростаючае пакаленне з павагай ставіцца да беларускай мовы.

Прапануем вашай увазе **інтэрактыўную гульню “Мова родная – мова модная”** для навучэнцаў старэйшых класаў.

Мэта: фарміраванне ў навучэнцаў цікавасці да беларускай мовы і літаратуры праз выкарыстанне гульнявой формы.

Задачы:

- ▣ спрыяць выхаванню ў навучэнцаў нацыянальнай самасвядомасці праз асэнсаванне нацыянальных каштоўнасцяў, традыцый;
- ▣ садзейнічаць выхаванню патрыятычных пачуццяў падлеткаў;
- ▣ фарміраваць маўленчую, камунікатыўную і эстэтычную культуры навучэнцаў.

Абсталяванне: партрэты беларускіх пісьменнікаў, выстава кніг на беларускай мове, прэзентацыя.

Ход гульні

Вядучы 1. Роднае слова – люстэрка культуры народа, яго духоўнае аблічча. Мова – наша спадчына, якую мы атрымалі ад бацькоў і павінны перадаць наступным пакаленням. Хто хоць раз пачуў беларускую мову, не забудзе яе мяккасці і мілагучнасці, плаўнасці і напеўнасці, сціплай

прыгажосці і самабытнасці. Яе характэрна падкрэслівалі вялікія майстры слова (зварот да выказванняў пісьменнікаў).

Вядучы 2. У календары ёсць такое свята – Міжнародны дзень роднай мовы, які адзначаецца штогод 21 лютага. З ініцыятывай увесці такі дзень выступіла краіна Бангладэш: 21 лютага 1957 г., адстойваючы права вучыцца на роднай мове, там загінулі пяць студэнтаў.

Вядучы 1. Больш за шэсць тысяч моў налічваецца ў нашым рознакаляровым і рознагалосым свеце. Палова з іх пад пагрозай знікнення. Менавіта дзеля іх захавання ЮНЕСКА і абвясціла ў 2000 годзе Міжнародны дзень роднай мовы.

Вядучы 2. Так, гаварыць сёння мы будзем пра родную мову, бо яна ўвайшла ў наша жыццё з вуснаў маці. На працягу стагоддзяў прыгожае гучанне роднага слова беларус пачынаў успрымаць з матчыных песень, цудоўных беларускіх казак, легенд, паданняў. Мова – душа народа, плён працы многіх пакаленняў, люстэрка духоўнага жыцця народа, наш галоўны нацыянальны скарб.

Вядучы чытае верш Г. Бураўкіна «Слова наша роднае, хапала...»

Вядучы 1. Мова – частка чалавечай культуры, гістарычнай спадчыны. Дзякуючы ёй працягваюць жыць традыцыі. Мова абуджае цікавасць да пазнання свету, садзейнічае праяўленню павагі да нашага мінулага і служыць элементам аб'яднання людзей незалежна ад месца і часу іх пражывання.

Вядучы 2. Сёння мы правядзём інтэрактыўную гульню “Мова родная – мова модная”, якая выявіць лепшых знаўцаў беларускай мовы. Наш турнір мы прысвячаем Міжнароднаму дню роднай мовы. У гульні ўдзельнічаюць дзве каманды: “Знаўцы”, “Разумнікі”.

Заданне 1. У якіх сказах няправільна ўжыты дзеяслоў?

Гусь шчыпаў траву.

Сабака моцна брахала.

Медаль ляжаў на сталі.

Адказ: Гусь шчыпала траву. Сабака моцна брахаў.

Заданне 2. Перакладзіце на беларускую мову:

диван – *канана*, красывый – *прыгожы*, ладонь – *далонь*, кисточка – *пэндзаль*, бумага – *папера*, заместитель – *намеснік*, приятель – *сябра*, чашка – *кубак*, топор – *сякера*, роза – *ружа*, ігрушка – *цацка*, фамилия – *прозвішча*, ковер – *дыван*, воротник – *каўнер*.

Заданне 3. У якіх словах на- з’яўляецца прыстаўкай?

Навасёл, надзея, наркотыкі, наблытаў, навіна, назапасіць, надрукаваць, надзвычайны.

Заданне 4. Спалучы сінонімы:

магутны	сімпатычны
прыгожы	раззлаваны
дбайны	няўрымслівы
раз'юшаны	моцны
непаседлівы	руплівы

Заданне для глядачоў. Назавіце творы-арыгіналы, іх аўтараў, аўтараў перакладаў.

1. Аляксандр Пушкін. “Яўгеній Анегін” у перакладзе Аркадзя Куляшова.

2. Якуб Колас. “Новая зямля” ў перакладзе Міхаіла Ісакоўскага.

Заданне 5. «Словы-падманшчыкі». У рускай мове ёсць падобныя словы, але не заўсёды іх значэнне супадае. Паспрабуйце перакласці прапанаваныя словы на рускую мову.

Муляры, трус, плот, дыван, краскі, нагадаць, гарбуз, галіна, нядзеля, ліст.

Заданне 6. Перакладзіце сказы на рускую мову.

1) Студня была поўная вады.

2) Шынель памыты салдатам.

3) Падлога чыста вымыта.

4) Каля школы расла таполя.

5) Млын знаходзіўся далёка ад вёскі.

Адказы: 1) Колодец был полон воды. 2) Шынель постирана солдатом. 3)

Пол чисто вымыт. 4) Возле школы рос тополь. 5) Мельница находилась

далеко от деревни.

Вядучы 1. Цікава ведаць “У краму, лаўку ці магазін?” Магчыма, для кагосьці будзе адкрыццём, што беларуская мова – адна з самых багатых у свеце. І калі ў літаратурнай мове налічваецца дзесьці 250–500 тысяч слоў, то ў дыялектнай – каля двух мільёнаў! На тэрыторыі Беларусі існуюць сотні гаворак. Што цікава, часам адрозніваюцца гаворкі не толькі суседніх вёсак, але і двух канцоў адной вёскі! Напрыклад, у пачатку вёскі могуць казаць “шапа, пляшка, лаўка, калодзезь”, а праз колькі хат – “шафа, бутэлька, крама, студня”. Паводле “Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак”, на кожнае слова можа прыходзіцца да дзясятка варыянтаў.

Заданне 7. Раствлумачце значэнне міжмоўных амонімаў у беларускай і рускай мовах.

Благі – благой; паранае малако – парное молоко; вяселле – веселье; дыван – диван, кроў – кров.

Адказы: Благі (плохой) – благой (хорошы). Паранае малако (кипячёное) – парное молоко (сырадой). Вяселле (свадьба) – веселье (весьлосць). Дыван (ковёр) – диван (канапа). Кроў (кровь) – кров (прытулак).

Заданне 8. Растлумачце значэнне прапанаваных слоў у беларускай і рускай мовах.

Сварка, плот, трус, краска, лік, кіт.

Адказы: *беларускія:* сварка (*ссора*), плот (*забор*), трус (*кролик*), краска (*цветок*), лік (*число*), кіт (*аконная замазка*);
рускія: сварка (*зварка*), плот (*плыт*), трус (*бязлівец*), краска (*фарба*), лик (*выгляд, твар, аблічча*), кит (*кіт*).

Вядучы 2. Наша мова зьяе самацветамі, лаканічнымі іскрынкамі ўсіх колераў і адценняў – прыказкамі, прымаўкамі, фразеалагізмамі. Яны дапамагаюць чалавеку з найбольшай выразнасцю выказаць свае думкі, перакананні, надаюць маўленню маляўнічасць і вобразнасць. А ці ведаеце вы беларускія выслоўі аб прыказках і прымаўках?

Заданне 9. Спалучы фразеалагізмы з тлумачэннем значэння.

✓ Карміць абяцанкамі	✓ Без трывогі і апаскі, без роздуму
✓ Біцца як рыба аб лёд	✓ Напружана, уважліва прыслухоўвацца, насцярожвацца
✓ Ваду ў ступе таўчы	✓ Абяцаць зрабіць што-небудзь у хуткім часе і не выконваць абяцанага
✓ Навастрыць вушы	✓ Павышаць патрабаванні, узмацняць строгасць
✓ Галопам па еўропах	✓ Марнаваць час, займацца бескарыснай справай (весці пустыя размовы, пустасловіць)
✓ Закручваць гайкі	✓ Павярхоўна, не сур'ёзна, не ўдаючыся ў дэталі
✓ З лёгкім сэрцам	✓ Без выніку і плёну намагання, старацца, дабівацца чаго-небудзь

Заданне 10. Знайдзіце адпаведнікі фразеалагізмаў у беларускай і рускай мовах.

1. Два сапога пара.	1. Хто парасё ўкраў, таму ў вушах вішчыць.
2. До свадьбы заживёт.	2. Адзін пень гарэў, а другі спіну грэў.
3. Седьмая вода на киселе.	3. Пакуль жаніцца, загаіцца.
4. На воре и шапка горит.	4. Абое рабое.
5. Мягко стелет, да жёстко	

спать.

5. На вуснах – мёд, а на сэрцы – лёд.

Адказы: 1 – 4, 2 – 3, 3 – 2, 4 – 1, 5 – 5.

Заданне 11. Конкурс “Рассыпаня» прыказкі”.

Камандам трэба з прапанаваных частак скласці прыказкі.

не дзе ў кніжцы дайду то знайду розумам
летам ладзь а сані калёсы зімой
сяброў але новых забывай не нажывай старых
слухай гавары мала а многа
хто за той не першы бяжыць лепшы стол

Правільныя адказы.

1. Дзе розумам не дайду, то ў кніжцы знайду.
2. Ладзь калёсы зімой, а сані летам.
3. Новых сяброў нажывай, але старых не забывай.
4. Слухай многа, а гавары мала.
5. Не той лепшы, хто бяжыць за стол першы.

Вядучы 1. Цікава ведаць.

Трывалы падмурак развіццю народа ліцвінаў-беларусаў заклалі яго культур-ныя дзеячы, “асветнікі зямлі беларускай”, пачынаючы ад Ефрасінні Полацкай (1102-1173) і Кірылы Тураўскага (1130-1182), да Францыска Скарыны (1490-1551) і Сымона Буднага (1530- 1593). Да гэтага часу мы карыстаемся многімі пладамі культурных дасягненняў “залатога стагоддзя” Вялікага Княства Літоўскага (XVI-XVII стст.), у прыватнасці, шырока распаўсюджаным ва ўсім княстве кнігадрукаваннем, якія паднялі яго культуру да ўзроўню еўрапейскіх краін. Наведаўшы у 1925 г. Вільню, супрацоўнік Брытанскага Біблейскага таварыства Уайзман здзіўлена пісаў у сваёй справаздачы: “Беларусы – адзін з першых народаў, якія надрукавалі Святое Пісанне на сваёй мове. Гэта адбылося ў 1517 г., за восем гадоў да першага друкаванага выдання па-англійску”. Дарэчы, Марцін Лютэр пераклаў Біблію на нямецкую мову ў 1522 г. На французскую мову Біблія перакладзеная ў 1537 г., на польскую ў 1563 г. Біблія па-расейску ўпершыню выдадзеная ў 1876 г.

Заданне 12. Давайце будзем працаваць ды прымаўкі ўспамінаць!

Прадоўжыце беларускія прыказкі і прымаўкі.

Хочаш добра жыць ... *навінен працу любіць.*

Гультай за дзела ... *мазоль за цела.*

Чалавек без працы, ... *што птушка без крылаў.*

Гусі нізка ... *зіма блізка.*

Чаго не ясі, таго ... *ў рот не нясі.*
Няма смачнейшай вадзіцы, як ... *з роднае крыніцы.*
Ваўка ногі ... *кормяць.*
Што пасееш ... *тое і вырасце (пажнеш).*
Ад працы рукі ... *не сохнуць.*
Ад ляноты ... *чакай бядоты.*
Дзе коратка, ... *там і рвецца.*
За дурной галавой ... *нагам неспакой.*
Каб конь добра вёз, ... *давай яму авёс.*
Новых сяброў набывай, а старых не ... *забывай.*
Як дбаеш, так і ... *маеш.*

Ваўкоў баяцца ... *у лес не хадзіць.*

Век жыві...*век вучыся.*

З ваўкамі жыць...*па-воўчы выць.*

Адклад не йдзе ... *у лад.*

Слова не верабей, ... *выляціць – не зловіш.*

Заданне 13. Раствлумачце лексічнае значэнне выдзеленых слоў у дачыненні да рускай мовы. Падбярыце да іх рускія адпаведнікі.

1) Снег рыхлы з'елі туманы, – бярозавік цячэ ў збаны.

2) Абапал дарогі расло жыта.

3) Часам пракідаюцца падасінавікі і падбярозавікі, трапляюцца баравікі.

4) Жоўтагаловыя каласавікі – грыбы нядоўгія.

5) Узышоў барвовы месяц, павіднела.

Адказы: 1) бярозавік – берёзовый сок; 2) абапал – по обеим сторонам чего-либо; 3) пракідацца – изредка встречаются, попадаться среди чего-либо; 4) каласавік – ранний боровик, который растёт во время колошения ржи; 5) павіднець – стать виднее.

Вядучы 1. Загадкі любяць усе. У невялікай, але высокапаэтычнай форме яны адлюстроўваюць гаспадарчую і працоўную дзейнасць чалавека, яго жыццёвы вопыт, працу, быт, раслінны і жывёльны свет. Яны вучаць думаць, развіваюць кемлівасць, фантазію.

Заданне 14. Каманды разгадваюць загадкі-жарты.

- Ён да вушэй, калі чалавек задаволены чым-небудзь; чалавек трымае яго на замку, калі неабходна захаваць што-небудзь у тайне. (Рот.)

- Ім некаторыя людзі падобныя адзін да аднаго так, што і не адрозніш; ён выцягваецца ў таго чалавека, які чым-небудзь расчараваны ці здзіўлены. (Твар.)
- Імі людзі кідаюцца, калі неабдуманая што-небудзь гавораць; іх бяруць назад, калі адмаўляюцца ад дадзенага абяцання. (Словы.)
- Іх чалавек глытае, калі стараецца стрымаць плач; імі чалавек абліваецца, калі горка плача. (Слёзы.)
- Імі людзі ляскаюць, калі адчуваюць моцны голад; іх людзі сушаць, калі весела смяюцца, рагочуць. (Зубы.)
- Калі чалавек залішне рухавы, неспакойны, няўрымслівы, то яна ў яго гарыць; яна шэрхне ў таго чалавека, які адчувае моцны страх, жах. (Скура.)

Заданне для гледачоў. Знайдзіце ў перакладзе верша Аляксея Пысіна “Не адчувае лес зямлі” на рускую мову безэквівалентнае слова. Чаму яно не перакладзена?

Алексей Пысин

Зимой не слышит лес земли –
 Леса зимою с небом дружат,
 И тихо белые шмели
 Поют о том, что им не нужно
 Цветов, и в туче снеговой
 Сосна как птица – вся в полёте.
 Спят кожаны вниз головой
 Наперекор земной природе...
 Земля замёрзшая кругом,
 Но век зимы всегда не длинный.
 Во льду краснеет огоньком
 Шальная ягода калины.
 Переклад В. Элькіна.

Адказ. Кажан – летучая мышь. Слова не перакладзена для таго, каб перадаць каларыт, адметнасць лексікі беларускай мовы.

Вядучы 1 чытае верш М. Мятліцкага “Дык дзякуй, мой любімы край”.

Вядучы 2 чытае верш Л. Геніюш “Я скарбы слоў, з душы народнай літых”.

Падвядзенне вынікаў спаборніцтва, узнагароджванне пераможцаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Алесавец, Г. “Багата, родная ты мова...”: літ. Вечарына / Г.Алесавец, Г.Гунько // Роднае слова. –2014.-№1. – С.70-72
2. Лыч, Л. Беларуская нацыя і мова: літ.- гістарыч. арт. / Л.Лыч. – Мінск: Маст. літ., 1994. –277с.
3. Макарчук, В. Адвечны голас радзімы: мерапрыемствы да Дня роднай мовы / В.Макарчук // Бібліятэка прапануе. –2014.-№2. – С.23-26
4. Юрэвіч, У. Слова, жывое, роднае, гаваркое...: дапам. для настаўнікаў/ У.Юрэвіч. –Мінск: Маст. літ., 1998. –282с.